



Toen de wereld nog van ons was

Over het boek

Auteur: Liz Kessler
Vertaler: Daniëlle Tuk
Uitgeverij: KokBoekencentrum

Over de maker

Schrijft vooral boeken voor een jongere doelgroep en over luchtigere en fantasierijke thema's. Dit is haar eerste boek over het thema 'Tweede Wereldoorlog'. Het is gebaseerd op de oorlogservaringen van haar vader.

1. VOOR HET LEZEN

"Toen de wereld nog van ons was" is een boek over de Tweede Wereldoorlog verteld vanuit het perspectief van drie jonge mensen met uiteenlopende ervaringen. Link dat oorlogsverleden aan de huidige oorlog in Oekraïne:

- Hoe voelen de lezers zich bij het heersende conflict?
- Welke mogelijk perspectieven, 'kampen', zijn er in dit conflict?

2. HET VERHAAL

2.1. Korte inhoud

Het verhaal begint voor de oorlog uitbreekt. De vriendschap tussen de drie hoofdpersonages wordt beschreven vanuit kinderlijke onschuld. Op de achtergrond sluipt de spanning echter wel binnen. Vooral de interactie tussen de volwassenen en hun communicatie naar de kinderen toe laat vermoeden dat er iets gaande is. Hun wegen scheiden en de vriendschap verwatert. De personages groeien op en de vertelwijze volgt die ontwikkeling.

2.2. Cover

- Geeft de cover informatie over het verhaal? (de foto heeft een blijvende betekenis, de polarisatie tussen de twee kanten is duidelijk, de jongen met het hakenkruis staat apart)

2.3. Personages

- **Leo:** Hij blijft lange tijd in Wenen wonen met zijn ouders. Wanneer zijn vader wordt opgepakt, maken hij en zijn moeder plannen om te vluchten. Ze komen terecht in Engeland waar ze dankzij de hulp van de Stewarts een nieuw leven kunnen opbouwen. Het is niet vanzelfsprekend om te beseffen dat hij veilig is.
 - Waar ligt het verschil in het begrip 'mannelijkheid' voor Leo en voor Max? (voor Leo betekent het zorgen dat zijn moeder in veiligheid is en dat hij menselijk blijft tegenover anderen; Max associeert mannelijkheid vooral met 'gedisciplineerd zijn', 'agressief zijn' en 'weinig emotie vertonen')
- **Elsa:** "Een paar weken geleden hebben we een regel opgesteld: elke dag moeten we iets bedenken waar we blij om zijn... Het voelt als een opstand." (p.220) Vlucht met haar gezin naar Praag, maar ontsnapt niet aan de oorlog. Na vele ontberingen komt ze terecht in Auschwitz. Ze sterft kort daarna.
 - Hoe evolueert Elsa? (ze ondergaat het meeste leed en moet snel afscheid nemen van haar kinderlijke dromen; ondanks alles probeert ze altijd goede dingen te benoemen; ze blijft liefdevol tegenover Max)

- **Max:** “Soms had Max het gevoel dat hij zijn hele leven kon proberen te zijn wie zijn vader wilde dat hij zou zijn, en dat hij dan nog steeds zou falen. Wat hij ook deed, hij zou nooit aan zijn verwachtingen voldoen.” (p.45)
Max' vader is hooggeplaatst in het naziregime. Ze worden eerst overgeplaatst naar München en later naar Auschwitz. Max maakt een grote evolutie door van een onzeker buitenbeentje naar een populaire jongen. Hij verlangt acceptatie van zijn vader en is erg gefocust op mannelijkheid. Hij moet de keuze maken of hij Elsa doodschiet of niet. Door te lang te twijfelen wordt hij per ongeluk zelf neergeschoten.
→ Begrijp je Max? Hij is nog jong, komt voortdurend in aanraking met het antisemitisme, snakt naar liefde, vooral naar die van zijn vader... Zou het mogelijk zijn om niet te radicaliseren in die omstandigheden, denk je?
- **Meneer Grunber:** heeft een verbindende functie in het verhaal. Hij neemt de foto van de kinderen die gedurende het hele boek terugkomt. Hij heeft halverwege het verhaal een korte ontmoeting met Max en redt Elsa van de gaskamer. Hij brengt de lichamen van Max en Elsa weg en brengt het laatste exemplaar van de foto mee voor Leo.
- **Greta:** Zij en Elsa ontmoeten elkaar in Praag, ze zijn zoals zussen. Zeker tijdens hun verblijf in het getto en in de strafkampen zijn ze onafscheidelijk. Zonder haar zou Elsa het niet lang hebben volgehouden. Ze sterft nadat haar ontsnapingsplannen aan het licht zijn gekomen.

2.4. Stijl

Focust vooral op het verhaal en leest vlot.

2.5. Genre

Oorlogsroman.

2.6. Vertelperspectief / structuur

Het perspectief wisselt tussen de drie hoofdpersonages. Leo en Elsa vertellen vanuit het ik-perspectief, Max vanuit de derde persoon.

→ Is het je opgevallen dat hierin een onderscheid is gemaakt? Zo ja, hoe heb je dat ervaren?

→ Waarom zou de schrijfster dit hebben gedaan?

2.7. Tijd

Chronologisch. Elk jaar wordt behandeld vanuit de drie perspectieven. Het laatste hoofdstuk springt naar 2021 wanneer een leraar Leo vraagt te vertellen over zijn ervaringen. De schrijfster legt hiermee zelf de link tussen het toenemende fascisme, de vluchtelingencrisis... en de gebeurtenissen van de Tweede Wereldoorlog.

2.8. Einde

Vanaf de aankomst in Auschwitz wordt het verhaal (nog) heftiger. Elsa verliest haar familie en later ook Greta. Ze ziet Max terug als die door twee andere soldaten wordt opgedragen haar neer te schieten. Ze slaagt er bijna in om hem terug in contact te brengen met zijn menselijkheid. Hij beslist toch haar neer te schieten, maar wordt door een onverwachte beweging zelf neergeschoten. Ook Elsa wordt doodgeschoten. Enkel Leo en diens familie overleven de oorlogsjaren en kunnen een doorstart maken in hun leven.

→ Leo is een van de weinigen die is kunnen ontsnappen. Wat voor invloed zou dit op hem hebben, denk je? (bijvoorbeeld: schuldgevoel omdat hij overleefde)

→ Wat zou er zijn gebeurd als Max toch had besloten het niet te doen?

3. VERWERKING

3.1. Vriendschap

Het verhaal begint met het enthousiasme van een 9-jarige op zijn verjaardag. De vriendschap tussen de kinderen is het belangrijkste in hun leven. Gaandeweg worden ze geconfronteerd met het leven dat steeds harder wordt. Hun vriendschap verwatert, maar blijft in hun herinnering toch bestaan.

- Heb je zelf ooit een sterke vriendschap ervaren? Bestaat die band nog? Waarom wel/niet?
- Wiens perspectief sprak je het meeste aan en waarom?

3.2. Uitsluiting

- “Mijn voeten waren als blokken steen, vastgenageld aan de grond. Ik kon me niet bewegen. Ik begreep nog steeds niet wat er gebeurde. Was het een grap? Als dat zo was dan was het niet echt een leuke grap. En niemand lachte meer. Het was doodstil in de aula. Géén contact. Is dat duidelijk? vroeg meneer Schmidt. Ja, meneer Schmidt, antwoordde de hele school. Zelfs wij, Joden, die ongemakkelijk tussen de rest in stonden, mopperden ja. Zo geconditioneerd waren we om onze directeur te gehoorzamen. Toch kon ik nog steeds nauwelijks geloven wat er gebeurde.” (p.67) Zijn er anno 2022 nog groepen mensen die systematisch worden buitengesloten, vind je? Zo ja, geef enkele voorbeelden.
- “Het voelde niet aan als een beslissing die hij nam. Het was puur instinct. Max schoof weg van Leo.” (p.68) Ergens niet bij horen is beangstigend en kan lijden tot pijnlijke situaties. Wat vond je ervan toen Max zich begon af te zetten tegen zijn Joodse vrienden?

3.3. Creatieve opdrachten

- Laat de juryleden nadenken over een moment in hun jeugd dat ze nooit zullen vergeten. Laat ze bij een volgende sessie iets meenemen dat hen daaraan doet herinneren. Bijvoorbeeld: iets dat ze toen hebben gegeten, een foto, een cadeau dat ze toen kregen... Aan de hand daarvan doen ze hun jeugdherinnering uit de doeken.
- Laat de juryleden thuis de spullen inpakken waaraan ze veel waarde hechten. Passen die allemaal in een koffertje? Laat ze het koffertje bij de volgende sessie eventueel meenemen. Een variant bestaat erin om het koffertje met dierbare spullen thuis te filmen en dan het inpakken tijdens de sessie samen te bekijken.
 - Hoe voelt het om iets te moeten achterlaten en je leven te reduceren tot dat ene koffertje?

4. VERDER LEZEN

- Zout van de zee / Ruta Sepetys (Luitingh-Sijthoff, 2016)
- Wil / Jeroen Olyslaegers (De Bezige Bij, 2016)
- Grensgangers / Aline Sax (Davidsfonds, 2015)
- De jongen in de gestreepte pyjama / John Boyne (De Boekerij, 2009)
- De jongen op de berg / John Boyne (De Boekerij, 2015)



Juryleden kunnen online op de boeken reageren. Ga naar www.deleesjury.be, klik op 'Lezen' en dan op de juiste leeftijdsgroep en het boek in kwestie.